

# תמצית שיעור הגאון רבי נתן רוממן שליט"א

## חנוכה תשע"ה עיה"ק ירושלים ת"ו

נערך ע"י אחד השומעים כפי הבנתו

### הלל והודאה דחנוכה

והנה הלל דחנוכה צ"ב דמחזד קרינן ל' הלל על הנס, ומאיזך מברכים עליו, ואין זה אמירת שירה וצ"ע.  
גם צ"ב טעם החילוק בין אמירת שירה לאמירה מדין קורין לענין תקנת הברכה.

#### חילוק בין הלל מדין שירה להלל דמקראי קדש

בביאור החילוק בין אמירת הלל דיו"ט לאמירת שירה, נראה דלעולם אמירת שירה היא רק בשעת המאורע ממש כענין מלחמת יהושפט, וכן מבואר בשאלות לרב אחאי שמה שאמרו על כל צרה וצרה שלא תבוא לכשנגאלין אומרים אותה היינו רק בשעת הגאולה עצמה אבל לא לדורות (אף שיש מהראשונים שחולקים ואכ"מ).

ומבואר א"כ למה אין מברכים על אמירת שירה בשעת הגאולה דצורת אמירת שירה בשעת הישועה צריכה לבוא ממצב נפשי של פריצה והתעלות כענין אז ישיר אז עלה בליבו שישיר לא לפי סדרי תקנות אלא מצד היחס האישי והקשר האישי הנוטע בין האדם לבוראו וכלשון הכתוב הוא תהלתך היינו שבו אתה מתהלל תמיד וע"כ אין מקום לתקנה על פעולה זאת.

אמנם תקנת שירה במועדים, ענינה לפי המבואר בקדמונים וברמח"ל שהארת המועד חוזרת בכל שנה ושנה הרי שיש בסגולת הזמן לחזור לאותו מצב אמנם לזה צריך לרומם ולנשא את ערך הזמן ומתוך קידוש הזמן יתעורר הארת הנס והישועה, ועל כן אין ההלל בא באופן ישיר על הישועה עצמה אלא כדי לקבוע את צורת היום כיום מיוחד "זה היום עשה ה'" ומתוך כך מגעת ההשגה לשיר על הנס

ודיקא הלשון ליל התקדש חג לשון התפעל, שההלל מגיע מתוך התקדשות החג והתרוממותו שע"י קדוש החג מתנשאים ומשתייכים לאותו מצב זמן שבו אירע הנס ומתוך כך אומר הוא הלל, הרי שאין כאן בהדיא "עלה בליבו שישיר" ועל כן יש תקנה וסדר כדי להגיע אל פתיחת הלב וממילא יש תקנה וברכה.

#### הלל דליל התקדש חג

אולם בליל הפסח גופא חידש רב האי גאון שאחר כל הסיפור והעבודה לראות את עצמו כאילו יצא עתה משיעבוד מצרים (כמו שמצינו בסדרי הכוסות) הרי שכבר בהגיעו ל"לפיקך אנחנו חייבים להודות" נמצא במצב של שירה טבעית וא"צ ברכה לפני שיעור הסיפור מביא את האדם להרגשת נוכחות ממשית במצב הישועה עד שעולה בליבו לשיר מאליו.

אלא שעדיין יש לברר בנס דחנוכה איך יתכן בו אמירת הלל אחר שלא נתקדש בעשיית מלאכה.

ונראה לבאר בזה דחלוקים הם מועדים דאורייתא ממועדים דרבנן, דהנה סדר הניסים שעליהם הותקנו מועדי ה' הוא הסדר שבו החל מהלך התגלות רצונו ית' על ידי ישראל עם קרובו, ביציאת מצרים ומתן תורה וענני כבוד, וענין הופעות אלו כל ענינם הוא רק לתת את הידיעה וההכרה לפני הכניסה לסדר העולם הטבעי על דרך גילוי מגמת הבריאה וענינם של ישראל בה, וגילויים אלו ענינם ה' הארת שעה ואח"כ נכנסים לסדר של העלם והסתרה, ועל כן נתנו פרקי מועדי קדש שבהם ניתן להסיר את העלם החיים ולהזדהות עם אותם ידיעות ושרשים שעליהם יסודי החיים בנויים ועל כן זקוקים איפוא למקרא קדש והתעלות מסדר החיים היומיומי כדי להשתייך לאותה קומה עליונה של דעת ראשית הכל.

אולם ניסי חנוכה ופורים התרחשו בהיותנו בגלות ובתוך מחשכי עולם, ובהם נתגלה בפועל איך הסדר הראשוני פועם ופועל גם בסדרי העלם גופא, הרי נתגלה איפוא שגם בתוך החול וסדר החיים הטבעי חוזר ונאור אותו שרש רצון שנתגלה בתחילה ועל כן בפרקים הללו אין צריך ל"מקרא קדש" כדי להעמיד את סדר ההודאה אלא דייקא גם מתוך מצב החול כבר יש אפשרות ג"כ להודות ולהכיר באותו אור ראשון.

הרמב"ם קבע את הלכות ההלל של כל המועדים בהלכות חנוכה, ונראה הטעם לפי שעיקרו של חנוכה הוא יום טוב ב"הלל והודאה" כל קביעת החג הוא מכח תקנת הלל בו.

וכתב הרמב"ם דהלל של חנוכה ושל שאר ימים טובים שגומרים בהם את ההלל, הוא מדברי סופרים, ומברכים עליו כשם שמברכים על קריאת המגילה.

והראב"ד השיג עליו דהלל של ימים טובים יש בו מ"ע מדברי קבלה שנאמר השיר יהי לכם כליל התקדש חג.

#### ב' גדרי הלל

והנה מצינו ב' גדרים לתקנת הלל.  
בגמ' פרק ערבי פסחים אר"י אמר שמואל, הלל זה מי אמרו נביאים שביניהם תקנו להן לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן שנגאלין ממנה אומרים אותו על גאולתן.

וביאור על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה ביארו רש"י ורשב"ם, דכל פרק היינו רגלים וימים טובים דאורייתא, ועל כל צרה כגון חנוכה.

וגדר "יום טוב" לאמירת הלל נתבאר בגמ' ערכין שאין אומרים הלל אלא ביום שנתקדש בעשיית מלאכה ויש בו מוסף, וסמכו לזה המקרא "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" ולכן בראש חדש אין אומרים משום דלא איתקדיש בעשיית מלאכה, ומקשינן אי הכי חנוכה נמי, שאני חנוכה משום ניסא.

הנה הפסוק ד"השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" נאמר במלחמת יהושפט שאמר להם הנביא שכשיגאלו יאמרו שירה "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" היינו שתאמרו שיר על מפלת סנחריב כמו שירה שאומרים בהתקדש חג, הרי מבואר שגדר אחד הוא אמירת הלל על הנס ועל החג. [ובאמת אכן ה' בו ביום, שבאותו לילה של פסח ה' מפלת סנחריב]

וצ"ב השגת הראב"ד לחלק בין הלל דחנוכה להלל דשאר ימים טובים, הלא אמירת השיר על הנס הוא כליל התקדש חג, וגדר אחד להם.

וכן צ"ב בגמ' ערכין שמחלק בין הלל דחנוכה שהוא משום נס, להלל דליל התקדש חג, הא תרוייהו משום ניסא.

וביותר תקשי לפי מה שכתב רב האי גאון בתשובה, דהלל דליל פסח אין אנו אומרים אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה ועל כן אין מברכין עליו לגמור את הלל.

ועוד יש להקשות שהלל של יו"ט נאמר ביום ואילו בקרא איתא כליל התקדש חג והוא הלל שאומרים בלילי פסחים ולא הלל הנאמר ביום משום יו"ט.

הרי דמצינו כמה חילוקים בין הלל הנאמר על יום טוב להלל הנאמר על הנס.

- הלל על הנס אין מברכין עליו, והלל דיום טוב מברכים.
- הלל על הנס נקרא בגדר שירה, [וכן מבואר הרבה בגמ' ערכין שם] והלל דיו"ט בגדר קריאה
- מבואר בגמ' דהלל על היו"ט נאמר פעם א' על כל היו"ט ואילו הלל דחנוכה שהוא על הנס נאמר בכל יום.
- הלל של יו"ט נאמר ביום ואילו הלל על שירה אפשר לאמרו אף בלילה

## מידת "ההוד"

מידה זו נקראת מידת ההוד, כאשר האור הפנימי בוהק ומתגלה כלפי חוץ גם בתוך סדרי העולם, זהו ענין ההודאה.

וברמב"ם הביא שקבץ הלוליה שאומרים הקהל בהלל [כפי המנהג שעל כל פסקא חזר הקהל הלוליה] הוא כמנין שנות אהרון. והענין שמירת אהרון היא בהוד, היינו שבו בקע היופי הפנימי של סדרי הנהגת הקדש בישראל, ובכאן מקום ההודאה כמשי"ת להלן, והנה חנוכה שהוא עיקר חג ההודאה נעשה ע"י בני אהרן.

ישועת היוונים אף היא בהוד ורמז לדבר מה שנושאי הישועה הזאת ה' שם יהודה ויהודית ע"ש ההוד וההודאה שנתגלה.

יש ביטויים רבים שענין המלכות שייכת למידת הוד, בדניאל נאמר "ולא נתנו עליו הוד מלכות" שהמלכות מאירה באור יקר זהו הוד.

## ענין ה"נר"

כמו כן גילוי זה משתייך לענין הנר, ומוזכר הרבה על מלכות בית דוד ענין ה"נר" ערכתי נר למשיחי, וכן בתפילה שלא יכבה נרו לעולם ועד.

אחר מלחמת ישבי בנוב עם דוד נשבעו הגבורים שלא יצא דוד עוד למלחמה ולא יכבה נר ישראל, כאן מופיע לראשונה ביטוי המלכות בתואר נר – נר ישראל.

נראה הביאור, כי הנה צורת המלכות היא בכח סדרי מלחמה, ואיך אפשר למנוע מן המלך את סדרי המלחמה, אולם אחר שדוד זקן וכמאמרם "ומלחמות הרבה עשית" שוב מקבל הוא תואר חדש בענין המלכות, והוא "נר ישראל" פירוש, שהצורה וההופעה שלו אחר כל נצחונותיו מסמלת ונושאת את המושג הפנימי של המלכות והיא "נר ישראל", כשיש הופעה מושלמת של יופי והדר בעם הרי שוב הוא גאוות כל האומה כולה ששוכן בקרבה כזה אור מושלם, וזה מאיר ומזריח לכל ישראל בכל מושבותיהם.

והבטחת הכתוב לדוד כי לא יכבה נרו לעולם ועד, היינו שהאור הזה נכון ומזריח שקיים סדר כזה של שלימות ונצחון הרוח על כל מחשכי החומר בכל המצבים, וזה מתגלה בספר התהלות שלו לדוד דורים.

מלכות בית דוד נמשכה בקרן, שפירושה גדלות ונצחון ושם גדול בעולם, אולם פעמים היא מופיעה בתואר נר, שאמנם לא מתגלה הקרן הגדולה והמנצחת, אבל פנימיות ענינה מאירה וזורחת בלב זה ענין הנר לדוד, נר ישראל.

תלמידי ריב"ז אמרו לו לפני פטירתו, רבינו נר ישראל, מצבם של ישראל אחר החורבן ה' בשפל, אבל ריב"ז ה' "נר ישראל" מקור ביטוי הכח הפנימי האצור בכנסת ישראל.

בספר שמואל מובאים שתי שירות לדוד, הא' ביום הציל אותו מכף כל אויביו, ושם נאמר ט' לשונות של חוזק ועוז, ה' סלעי ומצודתי מגני וקרן ישעי משגבי וכו', זה השירה על גילוי קרנו, אולם בסוף הספר נזכר "ואלה דברי דוד האחרונים נעים זמירות ישראל", כאן מופיע בתואר "נעים זמירות", "רוח ה' דבר בי ומילתו על לשוני" "ערוכה בכל ושמורה", זהו ענין "ערכתי נר" למשיחי, ערוכה בכל שערך והכין לישראל את זמירותיו שיהא שמור בלבם הארת המלכות ותקפה בכל מצבי החשך.

וזה בקשתו בדברי הימים, ה' אלקים שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך.

החשמואים לא נמשכה מלכותם בקרן כמלכי דוד, אבל ענין מלכותם הוא מלכות הנר, נתגלה בימיהם כח הגבורה הפנימי האצור בכנסת ישראל, ומתוך כך נתרקמה ונבנתה מלכותם.

ובאופן שיש גילוי מידת המלכות בשלימותה, ויש אופן גילוי המלכות במידת ההוד שניכר לחוץ מה שבפנים, והוא ענין הנר, עדי שיתגלה האור הגדול כענין "וישועתה כלפיד יבער"

## מלכות חשמונאי – ג' כתרים

בג' כתרים הוכתר ישראל כתר כהונה כתר תורה וכתר מלכות, ונראה שבימי החשמונאים חברו ג' הכתרים הללו לראשם.

כתר תורה היינו שהם העמידו את קרן התורה כנגד אויבי התורה שבקשו להשכיחם תורתך, כתר כהונה שהיו כהנים והחזירו את סדרי הכהונה לישראל, וכתר מלכות שחזרה מלכות לישראל אחרי הפסקתה בתחילת בית שני.

בכאן נתגלה נר ישראל, אחר שכבר החשיך, והיו תחת יד הגויים, שוב נתגברו ונתעטרו בכל יופי הכתרים, ואמנם כל זה ה' לשעה אבל מאותו נר שואבים הכח לכל זמן החשך.

וזה ענין הנר האחד שמדליקים שאזיל בכולי יומין, [נוכר בשיעור ערב חנוכה בשם הפרי חדש לתרץ קושיית הב"י שהנר הראשון הוא נר המלחמות] שהדלקה של הנר עיקרי בכל יום היינו להביע את ההודאה על הופעת הנר, נר ישראל שמאיר וזורח ומנצח בכל התקופות, ועל גביו מוסיף והולך ענין שבעת קני המנורה – שכל הגדולה הזאת שופעת נובעת מאור פני המנורה כמשי"נ שם.

## צירופי שם ה' המתגלים ב"נר"

ובקדמונים נזכר שנהר הוא גימ' של ג' צירופים, הוי' אהי' - הוי' אלקים – הוי' אדנות.

עומק הענין הוא שבנר מאיר וזורח כל ההנהגה מתחילת הרצון העליון ועד אופן גילוי בפועל.

הוי' אהי' - פירוש, שהסדר הראשוני של אהי' אשר אהי', וכתרגומו אנא דומין למהוי, היינו שגם מה שלא ניכר בו גם הוא מועתד לאותו סדר גילוי, וזה נתגלה בשם הוי' שאותו רצון הא"ס נמצא ומהווה בכל עת.

הוי' אלקים, הינו כנגד תפיסת הכופרים שמסר הקב"ה עולמו לבני אדם שהם יפעלו כרצונם, מתגלה הארה שה' הוא האלקים, והוא השם המלא, ה' הוא האלקים, שאין ניתוק בין הנהגת הוי' להנהגת אלקים, ההנהגה הטבעית.

והנהגת הוי' אדנות, היינו שאופן הקרבה והגילוי של רצונו בא בסדר של קירבה לנבראו ושל גילוי אדנותו עליהם, כענין ה' מלך, כל הבריא כולה משמשת גילוי לכבודו.

צירוף כל הגילויים הללו הוא גימ' נר, וזהו הנר שהאיר להם בחנוכה, שנתגלה כל קומת ההנהגה מקומת הרצון הפנימי עד השליטה על כל הטבע העולמי, ונצטרפו כל דרכי ההנהגה לאור אחד, [והמבין יבין איך ג' צירופים הללו משתייכים לג' כתרים שנתעטרו בהם ישראל באותה עת].

וכאשר כל הקומה הזאת מופיעה זהו גילוי מידת הוד, היינו שהיופי הפנימי מקרין אל החוץ, והופעה זו פעמים מקרנת חסד ופעמים גבורה, וכן להיפך יכולה להקרין הוד רשעות.

בנבואת זכריה נאמר ועוררתי בניך ציון על בניך יון, ושמתיך כחרב גיבור, נראה שבא לרמז על האמור בתהלים חגור חרבך על ירך גיבור הודך והדרך, הינו שיש הוד וגילוי של הגיבור ע"י החרב הנתונה בירכו, א"צ לשולפה מתערה כדי לגלות כוחו, אלא עצם ההופעה הזאת מביעה כלפי חוץ את הגבורות, הוד גבורה.

כמו כן נתברר עוז גבורתם של ישראל לא בדרך פעולה של חרב, אלא כחרב גיבור, שהכח הפנימי עוז רוחם של ישראל פעל הנצחון, כי לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה'.

וזה שבחה של חנוכת בני חשמונאי שנאמר לאהרון, שלך גדולה משלהם, שאהרון הוא בעל ההוד המגלה סדר פנימיות ההנהגה לחוץ בהופעתו, בבית חשמונאי נתגלה ביתר שאת גילוי הוד הפנימי של ישראל בקרב עמים רבים, בכח הגבורה של שבט הכהונה, שעוררו בגבורתם ובנשיאות לבם בניך ציון על בניך יון.

ובמקום גילוי ההוד באה ההודאה, שכאשר מופיע הארת הפנים לסדרי החוץ, כי אז גם הטבע החיצוני מרכין ראש ומודה על הסדר הפנימי המונח בו, לך נאה להודות ולשבח, וכשהנתינה ניכרת יכול המודה להודות, דאם אינו ניכר במה יודה.